

DOUA SCRISORI INEDITE ALE LUI IOSIF VULCAN

VIOREL CIUBOTĂ — IOANA RUSU

Personalitate multilaterală, mare animator al culturii românești din Transilvania, cel pe care Octavian Goga îl aprecia ca fiind „cea mai reprezentativă figură culturală din jumătatea a doua a veacului trecut la noi“ (Transilvania n.n.)¹, Iosif Vulcan a întreținut strânse relații cu meleagurile sătmărene. Aceste relații s-au concretizat atât prin numărul mare de articole referitoare la Satu Mare, publicate în revista „Familia“, principalul periodic editat de Iosif Vulcan, cât și prin numărul destul de însemnat de colaboratori originari de pe meleagurile sătmărene. Printre colaboratorii sătmăreni de frunte ai „Familiei“ îi putem cita pe Petru Bran, Ioane Marcu, George Marchiș, Vasile Pop, Ioan Bușița ș.a.².

Prima scrisoare pe care o publicăm este adresată de Iosif Vulcan în anul 1866 lui Toma Șerban din Carei, prin care îi cere să-l ajute în răspindirea unor publicații editate de el în mijlocul sătmărenilor. Că acest apel a lui Iosif Vulcan nu a rămas fără răspuns, dovadă este numărul destul de mare de abonați sătmăreni la revista „Familia“, în primii ani de apariție: George Marchiș din Homorod, Magdalena Catoca din Borlești, Ioan Dărăbant din Vetiș, Nina Napoianu din Bixad, Terezia Ferentiu din Satu Mare, Teodor Pop din Portița, Lucreția Iuhas din Supuru de Jos, Elisabeta Szabó din Tiream, Ladislau Pop din Satu Mare și alții³. Toma Șerban s-a bucurat de multă prețuire din partea lui Iosif Vulcan, care în anul 1879 inserează în paginile „Familiei“ un articol intitulat „Un jubileu în Sătmăr“, în care este relatată sărbătorirea lui Șerban de către intelectualitatea sătmăreană⁴.

Încă din primii ani ai activității sale influența lui Iosif Vulcan în Satu Mare a fost deosebit de mare după cum reiese și dintr-un document din 5 septembrie 1870 care relatează că la Conferința ținută la Carei a reprezentanților celor 72 de parohii sătmărene în scopul alegerii unui

¹ Octavian Goga, *Precursori*, București, 1930, p. 24—25.

² Vezi pe larg Nae Antonescu, *Revista „Familia“ și părțile sătmărene (I). (1865—1884)* în „*Satu Mare, Studii și comunicări*“, III, 1975, p. 111—120.

³ Cf. N. Antonescu, *op. cit.*, p. 116.

⁴ Cf. G. Em. Marica, *Studii de istoria și sociologia culturii române ardelenice din secolul al XIX-lea*, vol. I, Cluj-Napoca, 1977, p. 86.

⁵ „Familia“, anul XV, 1879, nr. 65, p. 430.

delegat mirean, Iosif Vulcan a obținut numărul cel mai mare de voturi, 732⁶.

Cea de a doua scrisoare este adresată de Iosif Vulcan lui George Marchiș în 22 iulie 1881 și se referă la probleme legate de adunarea generală a „Societății pentru crearea unui fond de teatru românesc” ce urma să se țină la Baia Mare în zilele de 7—8 august 1881. După cum se știe „Societatea pentru crearea unui fond de teatru român”, întemeiată în anul 1870 a avut strânse legături cu meleagurile sătmărene. Prima adunare generală, după ședința de constituire din anul 1870 ținută la Deva, a avut loc la Satu Mare în zilele de 1—2 mai 1872, constituind prima mare adunare românească ținută în acest oraș, adunare ce s-a bucurat de o numeroasă participare și un mare entuziasm⁷.

După cum reiese din scrisoarea lui Iosif Vulcan, George Marchiș ceruse în numele intelectualității sătmărene, amânarea adunării generale programată pentru zilele de 7—8 august 1881 la Baia Mare pentru zilele de 10—11 august. Această amânare era cerută deoarece intelectualitatea românească sătmăreană trebuia să se întâlnească în primele zile ale lunii august pentru a vota statutele Reuniunii învățătorilor români sătmăreni⁸. Constituirea „Reuniunii învățătorilor români sătmăreni”, s-a hotărât într-o adunare convocată la Satu Mare în data de 9 iunie 1881 pentru a asculta raportul făcut de Ioane Marcu în numele delegaților sătmăreni la conferința Partidului Național Român ținută la Sibiu în luna mai 1881: „Cu însuflețire și în unanimitate a aderat conferința la conclusele acolo aduse; partida națională română (sătmăreană n.n.) primește într-u toate punctele programei naționale, create la Sibiu⁹. S-a propus apoi înființarea unei Reuniuni învățătoresci, propunere primită cu însuflețire creindu-se și o comisie însărcinată cu redactarea statutelor reuniunii. Din comisie făceau parte printre alții: Ioane Marcu, George Marchiș, Dr. Vasile Lucaciu, Ștefan Bîlțiu, Iosif-Silviu Sălăgeanu, Gavril Lazăr de Purcărești, George Pteancu și alții¹⁰.

La sugestia lui Iosif Vulcan și Ștefan Bîlțiu¹¹ principalul organizator al adunării de la Baia Mare, adunarea pentru constituirea „Reuniunii învățătorilor români sătmăreni” a fost convocată tot la Baia Mare, în dimineața zilei de 7 august. Se păstrează și un „Apel către cultivatorii poporului român” întocmit de Gavril Lazăr de Purcărești, în care acesta

⁶ Muzeul județean Satu Mare, inv. nr. 20.225 f. 2.

⁷ Cf. Ștefan Mărcuș, *Thalia română, Contribuții la istoricul teatrului românesc din Ardeal, Banat și părțile Ungurene*, Timișoara, 1945, p. 289—290. Despre adunarea de la Satu Mare vezi pe larg N. Antonescu *op. cit.*, p. 112—115.

⁸ George Pteancu, *XXV ani din viața Reuniunii învățătorilor gr. cat. ai arhiepiscopatului părților sătmărene*, Șimleu, 1907, p. 4—5.

⁹ „Gazeta Transilvaniei”, anul XLIV, nr. 63 din 4/14 iunie 1881.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Scrisoarea lui Ștefan Bîlțiu datează din 21 iulie 1881 și este adresată lui George Marchiș. În ea sînt înfățișate motivele pentru care nu se poate amîna adunarea programată pentru zilele de 7—8 august de la Baia Mare. Cf. Muzeul județean Satu Mare, inv. nr. 20.143, 2 f.

lansa o chemare înflăcărată către intelectualii români sătmăreni de a se aduna în număr mare la Baia Mare pentru „ținerea consultărilor în trebi cultural-naționale“¹².

Ca urmare a celor două intervenții, ale lui Iosif Vulcan și Ștefan Biltiu la 1 august 1881 s-a ținut la Carei o conferință care a hotărât convocarea adunării de constituire a „Reuniunii învățătorilor sătmăreni“ în data de 8 august, dimineața, la Baia Mare¹³.

Adunarea de la Baia Mare a fost „impozantă și însemnată din toate punctele de vedere...“¹⁴ Vicențiu Babeș și Iosif Vulcan au sosit în Baia Mare încă în seara zilei de 6 august fiind „însoțiți de numeroși intelectuali sătmăreni...“¹⁵.

În dimineața zilei de 8 august intelectualii sătmăreni s-au adunat într-o ședință ad-hoc, care a votat statutele reuniunii învățătorilor români sătmăreni, statute trimise apoi spre aprobarea guvernului, de unde au sosit după multă întârziere abia la 7 decembrie 1882¹⁶.

Credem că prin publicarea celor două scrisori ale lui Iosif Vulcan, vom contribui la elucidarea unor aspecte mai puțin cunoscute ale vieții culturale românești de pe meleagurile sătmărene.

ANEXE

1866 ianuarie 2, Pesta. Scrisoarea lui Iosif Vulcan către Toma Șerban¹⁷, arhidiacon al părților sătmărene, în legătură cu răspîndirea unor publicații editate de el în mijlocul sătmărenilor.

Reverendisime Domnule!

Ca la un zelos părtinitor al literaturii române, mi-eu libertatea a-Ți trimit zece călindare umoristice¹⁸ și zece „Columbe“¹⁹, cu aceea rogare, ca împărțindu-le să binevoiești a-mi trimite prețul lor.

¹² Loc. cit., *Apel către cultivatorii poporului român*, inv. nr. 20.145 f. 1.

¹³ Loc. cit., inv. nr. 20.146, f. 2 v.

¹⁴ „Gazeta Transilvaniei“, nr. 87 din 1/13 august 1881.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ G. Pteancu, *op. cit.*, p. 5.

¹⁷ Toma Șerban (1805—1881) s-a remarcat alături de Petru Bran, Ioane Marcu, Geroge Marchis, în lupta pentru progresul cultural al românilor sătmăreni, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

¹⁸ „Calendarul umoristului“ pe anul 1865 a apărut în două ediții epuizate într-un timp foarte scurt. Cf. Iosif Vulcan, *Publicistica*, Timișoara, 1883, p. 25.

¹⁹ Este vorba de traducerea în românește a lui Iosif Vulcan după romanul lui Al. Dumas, *La Colombe*, apărută la Budapesta în anul 1865. cf. Andrei Radu, *Cultura franceză la românii din Transilvania pînă la unire*, Cluj-Napoca, 1982, p. 134 și Iosif Vulcan, *Publicistica*..., p. 89.

Totodată mai îndrăznesc a Te ruga să binevoiești a câștiga cițiva prenumerații pentru foile mele. Cu exemplare complete mai pot încă servi „Familia” coastă pe 1/2 an patru fl. Iar „Umoristul”²⁰ 3 fl.

Cu tot respectul al Rds Tale.

Stimatoriu Iosif Vulcan

II.

1881 iulie 22, Oradea. Scrisoarea lui Iosif Vulcan către George Marchiș²¹ din Carei în care îi răspunde că adunarea generală a Societății pentru crearea unui fond de teatru român, programată pentru zilele de 7—8 august 1881 la Baia Mare, nu poate fi amînată.

Iubite frate,

Îndată ce am primit scrisoarea ta, îndată am scris la Baia Mare propunînd ca adunarea pentru teatru să se strămute pe zilele indicate de tine, adică pe 10 și 11 august; însă de acolo mi s-a răspuns, că nu se poate că ei țin la termenul de 7 și 8 august, invitările pentru concert-bal s-au și făcut, prin urmare nu se mai poate strămuta!

Vezi dară, că ceea ce dorești nu atîrnă dela mine.

Observ însă, că ziua de duminică nu v-a forma mare pedecă pentru ca preoții să poată vini. Din depărtare mare tot nu vor vini ori pe ce zi am pune adunarea, iar din giur vor putea vini pe la 11 ore, pe cînd se va deschide adunarea.

Cei interesați vor vini și pe duminică din depărtare sau din apropiere, cei ce nu se interesează, nu vor vini pe orice zi am fi pus acea întrunire.

Așa dară convocă și tu conferința despre care vorbești. Ar fi mai bine să o convoci pe 7 august după miază zi. Dar nesmintit, căci astfel dară vor vini și d-aceia, care pentru teatru n-ar fi mers.

Fi-va permis să te fac atent, că abonamentul tău la *Familia* e expirat?

Te salut frățeste,

Iosif Vulcan

²⁰ „Umoristul” „Revistă satirică editată de G. Ardeleanu și Iosif Vulcan între anii 1863—1866. Cf. *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, București, 1979, p. 870—871.

²¹ George Marchiș (1836—1884), fruntaș al mișcării naționale și culturale a românilor sătmăreni din a doua jumătate a sec. al XIX-lea. Colaborator la periodicele românești transilvănene ale vremii: „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, „Familia”, „Aurora română”, „Muza română”. Cf. *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, București, Editura Academiei, 1979, p. 552.